

Den unge prinsgemal indviede Tryggelev Nor

Det var ornitologernes dynamiske formand på Fyn, arkitekt Henning Rasmussen, der fik overtalt bestyrelsen for Fugleværnsfonden til at kikke nærmere på Tryggelev Nor som et potentielt købsobjekt. Det skete i efteråret 1974.

Seks år senere kunne en stolt lokalformand præsentere det storslåede område for den naturglade prins Henrik. Ideen havde nemlig vist sig at være så god, at Fugleværnsfonden

straks købte engene omkring Noret som sin første større ejendom. Sælgeren var greven på Tranekær.

Købet skete i 1975, og derefter gik fuglevennerne i gang med at indrette Noret på fuglenes betingelser, men med bevidst hensyntagen til offentlighedens muligheder for at aflægge besøg.

Ikke alle gæster var dog lige velkomne i de første år. Strandjægerne var blandt de uønskede.

Ud med jagten

Allerede i 1972 havde greven på Tranekær anmodet om en kendelse fra landvæsenskommissionen i Fyns Amt vedrørende ejendomsretten til selve Noret. Greven ville have stoppet den uregulerede strandjagt.

Denne anmodning genoptog Fugleværnsfonden straks efter købet i 1975, da man ikke mente at kunne leve med de herskende forhold.

Fra gammel tid havde bredejerne

Tryggelev Nor

Strandlagune på 100 hektar på sydvestkysten af Langeland, fire kilometer nord for Bagenkop.

Stod i åben forbindelse med havet, indtil den inderste tredjedel på ca. 70 hektar under navnet Hesselbjerg-Nørreballe Nor blev skilt fra i 1883 ved en dæmning. Samtidig opførtes en havsluse mod Marstal Bugt.

Forsøgt jagtfredet i 1931, men forgæves.

Gradvis forringelse af vandkvaliteten siden 1950'erne på grund af stigende forurening fra landbruget og udledning af kloakspildevand. Atter bedring efter genoprettelsen af Nørreballe Nor i 2004 som permanent sø.

Engene omkring Noret blev opkøbt i 1975 af Fugleværnsfonden, der også erhvervede Salme Nor i 1980 og det naturgenoprettede Nørreballe Nor i 2004. Reservatet omfatter i dag 180 hektar.

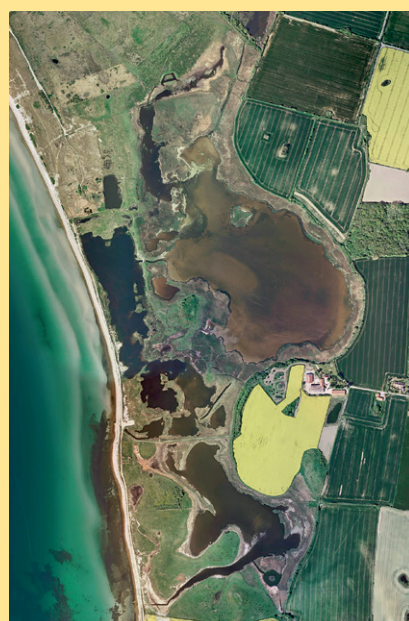
Det samlede Nor udgør i dag en af landets fineste fuglelokaliteter med 237 rapporterede fuglearter pr. 18. juni 2013.

Udgør en del af Natura 2000-område nr. 127. EU har støttet naturforbedringen af Tryggelev Nor med betydelige midler fra LIFE Nature Fond i forbindelse med Nørreballe Nor-projektet.

Kortene er fra 1891, 1983 og 2008.

Langelands Kommune.

Koordinater: 6073524, 607134.

Gårdejer Rasmus Rasmussens jagt i Tryggelev Nor kunne være særdeles givtig, som det fremgår af dette billede, så den var værd at kæmpe for. Jagtselskabet er fotograferet omkring 1946-47, hvor Rasmussen også havde en retssag kørende mod pumpelaget i Nørreballe Nor (læs beskrivelsen af denne lokalitet for yderligere detaljer). Stående fra venstre ses som nr. 3 datteren Hedvig, og som nr. 4 ses svigerdatteren Laura med Rasmus Rasmussens arm om skulderen. Sønnen Frederik Leopold følger derefter i skjortærmer og med begge hænder fulde af skudte ænder. Næstyderst til højre står datteren Helga. Foto: privateje.

betragtet sig som de eneste med retmæssig adgang til vandfladen i Noret, men sådan så fritidsfiskere og strandjægere ikke længere på spørgsmålet. De henholdt sig til, at Noret ikke var matrikuleret, og da det stod i for-

bindelse med havet, kunne færdsel, fiskeri og jagt udfolde sig efter søterrioriets regler.

Og på havet var der frit slag for alle og enhver med lyst til fiskeri og jagt.

For Fugleværnsfonden ville det

selsvagt aldrig blive acceptabelt, at især strandjægerne kunne skyde på de rastende fugleflokke inde i Noret. Det ville være i lodret modstrid med selve grundideen om at skabe et fristed for fuglene.

Landvæsenskommissionens kendelse blev afsagt 1. februar 1977, og den gav Fugleværnsfonden medhold.

I kendelsen konstaterede kommissionen, at »søterritorierne Tryggelev Nor og Salme Nor er gået over til at have karakter afferskvandsområder, og at anvendelsen af de for ferske vande gældende retsregler på områderne er rimelig og naturlig«.

Retten til både fiskeri og jagt tilfaldt dermed Fugleværnsfonden, der ejede alle engene ned til vandet. Kendelsen blev ikke appelleret. Dermed var en 45 år gammel tvist lagt endeligt til ro.

Fortiden indhentes

Tilbage i 1930 havde Tranekær-greven Frederik Ludvig Vilhelm Ahlefeldt-Laurvig forsøgt at »sætte sig« på jagen i Noret.

Gennem nogen tid havde Ahlefeldt-Laurvig (1870-1947) opkøbt smalle strimler af engarealer uden om Noret

Fra gravkammer til køleskab for grevens jagtbytte

Langdyssen troned på toppen af klinten ved Tryggelev Nor i mere end 5500 år, men en brandstorm i 2006 gnavede sig så langt ind under kysten, at selve gravkammeret kom i fare for at styrte ned. Randstenene mod havet lå allerede ned på stranden.

Så besluttede arkæologerne, at der skulle gribes ind overfor naturens destruktive kræfter – Nationalmuseets dyssehold blev beordret til at flytte hele langdyssen!

Gravkammeret blev derefter omhyggeligt opmålt, demonteret og genopført 30 meter

længere væk. Operationen kunne erklæres for gennemført i 2008.

Det var dog ikke kun fra havsiden, langdyssen havde været under angreb. Nok så ødelæggende havde greven på Tranekær behandlet det markante oldtidsminde i sidste halvdel af 1800-tallet.

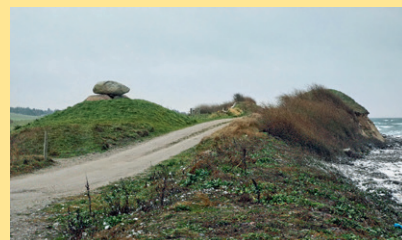
Randstenene på landsiden var blevet fjernet og kløvet til et stendige, i gravkammeret var det lagt en belægning af piksten, mens indgangen havde fået ny stensætning. Greven havde opført en jagtthytte ved klinten, og det

passede fint at indrette gravkammeret som køleskab til skudte ænder og andet bytte.

Langdyssen ved Tryggelev Nor er en af Danmarks cirka 2500 fredede dysser og jættestuer. Oprindelig husede landet ti gange så mange, men lokale bønder og entreprenante grever og baroner har gjort et betydeligt indhug i kulturarven. De tilbageværende dysser er alle fredet.

Kilde og fotos: Jørgen Westphal og Lars Bjarke Christensen.

Fra den yderste klint mod havet blev de tonstunge sten løftet i sikkerhed af Nationalmuseets dyssehold. Den årtusindgamle magi gik tabt, men man sikrede et fornemt bygningsværk fra oldtiden, så enhver kan besøge den rekonstruerede dysse (til højre) i dag.

Fra festlighederne ved den officielle indvielse 6. maj 1980. Øverst (s/h) udpeger DOF-Fynsformanden Henning Rasmussen en fugl for prins Henrik. Dernæst ses flere forskellige notabiliteter i prinsens selskab, bl.a. læge Lorenz Ferdinand, der var formand for Fugleværnsfonden (nærmest prinsen) og kassereren, kontorchef Thorvald Frølich (th.), med alpehue og briller. Fredningsstyrelsens direktør, Viggo Nielsen, ledsagede prinsen rundt i reservatet (3. billede i farver), mens de øvrige gæster flokkedes om det nye minimuseum (4. billede i farver). Alle fotos er i privateje.

ved Hesselbjerg og Nørreballe for en samlet pris på ca. 1100 kr. (41.800 kr. i 2012-værdi). Til sidst manglede han blot de enge, der hørte under Sten-

bækgård. Når også de var opkøbt, beherskede greven alle adgangsveje til Noret og dermed adgangen til jagten.

Gårdejer Rasmus Hansen Rasmussen (1886-1952) på Stenbækgård har selv beskrevet forløbet i en redegørelse for sagen i Langelands Avis:

»Lensgreven henvender sig til mig ved d'hr. overretssagfører Harder og godsinspektør Hinrichsen, de rådede mig i al venskabelighed at sælge nogle engstrimler, ligesom ved Hesselbjerg til en lignende pris; hvis jeg sagde nej, kunne jeg risikere, at de lod Naturfredningsnævnet inddrage jagten, måske på et større areal, og muligt ville erstatningen blive mindre, jeg kunne risikere at blive dømt til at sætte et dyrt og forsvarligt hegn omkring Noret ud for mit.«

Men gårdejer Rasmussen lod sig ikke kyse. Han stod fast på sit nej.

Greven anmodede derefter Fredningsnævnet for Svendborg Amt i april 1930 om at jagtfrede området ud for Stenbækgård, men det viste sig ikke at være muligt. Enten skulle hele Noret jagtfredes eller intet, meddelte Fredningsnævnet. Greven sagde derefter ja til den store løsning.

Hvad Ahlefeldt-Laurvig egentlig ønskede at opnå med en total fredning, der jo også ville ramme hans egne jagtinteresser, står ikke klart, med mindre han simpelthen havde set sig så arrig på gårdejer Rasmussen, at han var parat til at ofre sin egen jagt for at genere den stædige gårdejer.

Naturfredningsrådet blev bedt om en udtalelse, og man mente, at en jagtfredning ville gavne fuglelivet. Gårdejer Rasmus Rasmussen blev indkaldt til flere møder med fredningsnævnet, hvor man forsøgte at få et forlig i stand, men uden held. Rasmussen stod fast på sin protest.

Lige lidt hjalp gårdejerens stædighed imidlertid.

Fredningsnævnet afsagde sin kendelse 1. juni 1931, og den gik Rasmussen imod. Ifølge nævnet skulle al jagt være forbudt i hele Noret og på engene ned til vandarealet. Grevskabet havde på forhånd frasagt sig sit krav på erstatning, mens gårdejer Rasmussen blev tilkendt et beløb på 200 kr. (7600 kr. i 2012-værdi).

Rasmussen protesterede energisk

Havslusen blev totalt fornyet som led i det store 2004-projekt, hvor Nørreballe Nor genskabtes som ferskvandssø. Den nye sluse blev opført, så der også kunne ledes saltvand ind i Noret for derigennem at fremme udskylningen af de mange næringsstoffer, der gennem tiderne var ophobet i søbunden. Foto: forfatteren, 2006.

mod kendelsen. Han ankede den straks til Overfredningsnævnet.

Måger vil opæde al bærfrugt

Striden om retten til at drive jagt i Noret engagerede rigtig mange lokale beboere, og der blev ikke sparet på krudtet. Ni naboer med nøje kendskab til Noret formulerede en dramatisk støtteerklæring til gårdejer Rasmussen, og ifølge naboerne var ingen grænser for de ulykker, der ville ramme de nærmeste sogne:

»Vi formener, at en fredning som den, der er pålagt ved Fredningsnævnets kendelse, ikke vil være af nogen interesse for det ædle fugleliv i særdeleshed.

Vi er derimod af den overbevisning, at blisænder og hættemåger vil formere sig og holde til på grund af fredningen kolossal, for hættemågernes vedkommende i den grad, at de næsten totalt vil ruinere landmænd og havebrugere i de nærmest liggende sogne.

Som bekendt er regnormene en absolut nødvendighed for jordens bakterieliv og for vandafledning til drænrørerne. Disse orm vil totalt blive opædt af disse uhyre skarer af hættemåger, som tillige vil opæde al bærfrugt, ribs, kirsebær, hindbær, jordbær,

Udsigten fra det blomsterrige overdrev på Store Egebjerg viser det udstrakte »blå bånd«, der omfatter Salme Nor (de tre første vandflader, der afskæres af dæmningen mod selve Tryggelev Nor). Ude til venstre ses Marstal Bugt, og inden for landtangen skimtes taget på fugleskjulet. Der er offentlig adgang ad vejen på dæmningen, også for motorkøretøjer frem til P-pladsen. Foto: Helle Hjorth, 2006.

tomater m.m. i de nærmeste sogne. Det er efter vort skøn, hvad der vil blive resultatet af en fredning, og vi har ikke råd til at lide disse tab, specielt ikke i disse for landbrugere og havebrugere så trange tider.»

Det blev dog hverken denne voldsomme beskrivelse eller gårdejer Rasmussens udførlige protest, der fik kendelsen omstødt. Overfredningsnævnet ophævede 30. marts 1932 kendelsen, fordi den simpelt hen savnede hjemmel i lovgivningen. Tryggelev Nor var ifølge Landbrugsministeriet at betragte som »en vig af havet eller havarm og som følge heraf lig med åben strand«, og naturfredningsloven omfattede ikke søterritoriet. Så enkel lød argumentationen.

Og omstødelsen betød – med gård-ejer Rasmus Rasmussens ord – at »hr. lensgreve Ahlefeldt-Laurvig skulle efter dette ikke have mere ret i Tryggelev Nor end andre danske«.

EU yder millionstøtte

Da det gamle jagtspørgsmål var endeligt afgjort i 1977, gik det slag i slag for Fugleværnsfonden.

De energiske frivillige fuglevenner ydede en formidabel indsats for at

skabe bedst mulige forhold for fugle og folk. Et fugletårn blev rejst, og allerede i 1978 opførtes et minimuseum, hvor der også var køjepladser til fugleobservatører.

I 1980 udvidede fonden sit territorium gennem et opkøb af Salme Nor, og 6. maj kunne fondens største og vigtigste ejendom fejres med maner. Hele halvferds honoratiores blev indbudt til at bese reservatet og minimuseet med efterfølgende frokost i et stort telt, og det var lykkedes at overtale prins Henrik til at komme til stede og sige et par ord.

Den entusiastiske indsats kunne dog ikke forhindre en voldsom forurening af Noret. Op gennem 1980'erne forringedes vandkvaliteten, fordi der blev pumpet stærkt næringsberiget drænvand ud fra det intensivt dyrkede Nørreballe Nor. Først med naturprojektet i 2004 lykkedes det at stoppe forureningen.

Genskabelsen af søen i Nørreballe Nor skulle bevirke, at ca. 70 procent af den kvælstof, der tidligere var strømmet ud i Tryggelev Nor, blev fjernet.

Som led i det EU-støttede LIFE-projekt skulle vandudskiftningen mellem Tryggelev Nor og Marstal Bugt også

øges. Til det formål blev der opført en ny sluse med saltvandsindtag. Den skulle gøre det muligt at skylle nogle af de næringsstoffer ud i havet, der gennem tiden var ophobet i den lavvandede kystlagune.

Natten mellem 1 og 2. november 2006 ramte en voldsom stormflod reservatet. Havet brød igennem strandvolden flere steder, hvorefter saltvandet havde fri indstrømning til noret. Strandvolden blev ødelagt flere steder: Både nord og syd for P-pladsen opstod der gennembrud, og vejen forsvandt på en 150 meter lang strækning. Fugleværnsfonden påtog sig på egen hånd at genetablere strandvolden.

Hele reservatet omfatter i dag Nørreballe Nor, Tryggelev Nor og Salme Nor på tilsammen 180 hektar, der danner en rig mosaik af åbent vand, mudderflader, rørskove, enge, græsmarker og krat. Engene afgræsses af kvæg forår og sommer for at sikre de bedste betingelser for både gæs og vadefugle.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten 13. maj 2006 og 16. april 2011.

Hansen, Kjeld: Det tabte land. Gads Forlag 2008.

Kendelse afsagt 1. juni 1931 af Fredningsnævnet for Svendborg Amtsrådsreds, sag nr. 2/1930.

Kendelse afsagt 29. marts 1932 af Overfredningsnævnet vedr. kendelse afsagt 1. juni 1931 af Fredningsnævnet for Svendborg Amtsrådsreds, sag nr. 2/1930.

Kendelse afsagt den 1. februar 1977 af Landvæsenkommissionen for Fyns Amtskommunes 3. område, Rudkøbing, i sag lvk. Nr. 19/72.

Larsen, Niels: Dof-Fyn gennem 25 År. Havrevimpen, 5. årg. nr. 3. sept. 1997.

Rasmussen, Rasmus: Tryggelev Nor. En redegørelse. Dateret 5. april 1932. Trykt i Langelands Avis.

Trolle, Bo: Fortidsminde holdt flyttedag. Fyns Amts Avis, 7. september 2008.

Westphal, Jørgen: Fra gravkammer til køleskab. www.kulturarv.dk/1001fortaellinger/Da_dk/Tryggelev-Nor/stories/fra-gravkammer-til-koeleskab

www.fuglevaernsfonden.dk/fuglereservater/Tryggelev-Nor

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet i Tryggelev Nor & Salme Nor, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 236 fuglearter, som er registreret fra **Tryggelev Nor & Salme Nor**, pr. 18. juni 2013. I parentes ses antallet af observationer og individer.

Rødstrubet Lom	(4/6)	Skeand	(718/18514)	Blishøne	(627/98228)	Middelhavs-sølvmåge	(1/1)
Sortstrubet Lom	(2/5)	Rødhovedet And	(18/37)	Trane	(33/225)	Sølvmåge	(274/3452)
Lille Lappedykker	(460/5651)	Taffeland	(513/37007)	Strandskade	(225/837)	Kaspisk Måge	(1/1)
Toppet Lappedykker	(634/5785)	Hvidøjet And	(20/20)	Klyde	(133/459)	Svartbag	(243/561)
Gråstrubet Lappedykker	(463/4973)	Troldand	(612/196860)	Lille Præstekrave	(58/120)	Rovterne	(17/20)
Nordisk Lappedykker	(7/13)	Bjergand	(240/37161)	Stor Præstekrave	(321/1751)	Splitterne	(46/103)
Sorthalset Lappedykker	(36/73)	Ederfugl	(65/13287)	Hvidbrystet Præstekrave	(2/3)	Fjordterne	(260/1010)
Skarv	(433/6705)	Havlit	(28/1401)	Hjejle	(109/1850)	Havterne	(79/260)
Rørdrum	(181/251)	Sortand	(19/611)	Strandhjejle	(57/200)	Dværgterne	(178/343)
Silkehejre	(30/31)	Fløjlsand	(2/76)	Vibe	(603/37798)	Sortterne	(118/469)
Sølvhejre	(102/167)	Hvinand	(383/7789)	Islandsk Ryle	(45/4117)	Hvidvinget Terne	(15/75)
Fiskehejre	(556/2413)	Lille Skallesluger	(89/378)	Sandløber	(11/120)	Klippehue/Tamdue	(1/10)
Sort Stork	(1/1)	Toppet Skallesluger	(85/282)	Dværgryle	(88/297)	Huldue	(17/129)
Hvid Stork	(5/6)	Stor Skallesluger	(16/37)	Temmincksryle	(55/145)	Ringdue	(128/19692)
Skestork	(5/5)	Amerikansk Skarveand	(7/10)	Krumnæbbet Ryle	(117/673)	Tyrkerdue	(4/7)
Knopsvane	(716/8354)	Hvepsevåge	(51/648)	Sortgrå Ryle	(2/2)	Turteldue	(3/3)
Pibesvane	(35/164)	Sort Glente	(4/7)	Almindelig Ryle	(293/5620)	Gøg	(116/196)
Sangsvane	(120/1368)	Rød Glente	(62/142)	Kærløber	(2/2)	Kirkeugle	(1/1)
Sædgås	(30/172)	Havørn	(148/177)	Brushane	(364/3746)	Natugle	(1/1)
Kortnæbbet Gås	(6/5205)	Rørhøg	(539/892)	Enkeltbekkasin	(5/8)	Skovhornugle	(9/13)
Blisgås	(133/4759)	Blå Kærhøg	(112/129)	Dobbeltbekkasin	(344/2995)	Mosehornugle	(5/5)
Dværggås	(1/15)	Steppehøg	(1/2)	Tredækker	(1/1)	Mursejler	(104/6055)
Grågås	(717/165195)	Hedehøg	(3/4)	Skovsneppe	(1/1)	Isfugl	(2/2)
Indisk Gås	(4/4)	Duehøg	(9/10)	Stor Kobbersnepe	(24/36)	Vendehals	(1/1)
Snegås	(1/1)	Spurvehøg	(214/971)	Lille Kobbersnepe	(40/485)	Stor Flagspætte	(5/6)
Dværgsnegås	(2/2)	Musvåge	(211/2585)	Småspove	(55/143)	Lille Flagspætte	(1/1)
Canadagås	(16/131)	Fjeldvåge	(27/33)	Storspove	(142/2240)	Hedelærke	(7/78)
Bramgås	(169/41806)	Kongeørn	(1/1)	Sortklire	(356/1715)	Sanglærke	(207/1410)
Knortegås	(77/17576)	Fiskeørn	(196/293)	Rødben	(273/1113)	Bjerglærke	(2/33)
Nilgås	(2/4)	Tårnfalk	(330/528)	Hvidklire	(438/2455)	Digesvale	(200/42916)
Rustand	(1/2)	Aftenfalk	(12/12)	Svaleklire	(230/965)	Landsvale	(253/14645)
Gravand	(418/4880)	Dværgfalk	(45/50)	Tinksmid	(296/2829)	Bysvale	(109/2324)
Pibeand	(490/27761)	Lærkefalk	(31/35)	Mudderklire	(232/1274)	Skovpiber	(10/56)
Knarand	(814/18727)	Vandrefalk	(54/55)	Stenvender	(21/125)	Engpiber	(192/1978)
Krikand	(625/39094)	Agerhøne	(25/65)	Odinshane	(35/44)	Rødstrubet Piber	(1/1)
Gråand	(536/38995)	Vagtel	(3/3)	Almindelig Kjøve	(3/3)	Skærpiber	(47/118)
Spidsand	(450/6545)	Fasan	(14/27)	Dværgmåge	(80/415)	Bjergpiber	(8/9)
Atlingand	(194/637)	Vandrikse	(268/609)	Hættemåge	(349/28556)	Gul Vipstjert	(129/8541)
Blåvinget And	(4/4)	Plettet Rørvagtel	(17/19)	Stormmåge	(200/14906)	Bjergvipstjert	(16/18)
		Grønbenet Rørhøne	(138/347)	Sildemåge	(17/23)	Hvid Vipstjert	(275/1698)

Silkehale	(13/660)
Gærdesmutte	(53/79)
Jernspurv	(31/40)
Rødhals	(48/68)
Nattergal	(33/54)
Husrødstjert	(10/10)
Rødstjert	(13/15)
Bynkefugl	(27/35)
Sortstrubet Bynkefugl	(7/7)
Stenpikker	(140/367)
Ringdrossel	(7/7)
Solsort	(117/343)
Sjagger	(42/3640)
Sangdrossel	(19/66)
Vindrossel	(20/88)
Misteldrossel	(5/16)
Græshoppesanger	(12/12)
Flodsanger	(8/8)
Savisanger	(10/10)

Sivsanger	(47/90)
Kærsanger	(22/39)
Rørsanger	(221/1024)
Drosselrørsanger	(3/3)
Gulbug	(25/25)
Gærdesanger	(58/90)
Tornsanger	(164/450)
Havesanger	(25/34)
Munk	(24/33)
Skovsanger	(2/2)
Gransanger	(57/109)
Løvsanger	(67/123)
Fuglekonge	(27/155)
Rødtoppet Fug- lekonge	(4/4)
Grå Fluesnapper	(4/5)
Broget Fluesnapper	(2/2)
Skægmejse	(533/2308)
Halemejse	(4/49)
Sumpmejse	(2/3)

Blåmejse	(71/865)
Musvit	(103/366)
Korttået Træløber	(1/1)
Pungmejse	(8/11)
Pirol	(1/1)
Rødrygget Tornskade	(49/58)
Stor Tornskade	(14/16)
Skovskade	(1/1)
Husskade	(30/44)
Nøddekrige	(6/13)
Allike	(41/3142)
Råge	(85/1964)
Sortkrage	(152/249)
Gråkrage	(230/1527)
Ravn	(21/25)
Stær	(291/70556)
Rosenstær	(1/1)
Gråspurv	(6/10)
Skovspurv	(8/16)

Bogfinke	(75/3874)
Kvækerfinke	(4/117)
Gulirisk	(1/1)
Grønirisk	(51/702)
Stillits	(63/423)
Grønsisken	(19/777)
Tornirisk	(232/2398)
Bjergirisk	(48/2243)
Stor Gråsisken	(4/34)
Lille Gråsisken	(4/18)
Lille Korsnæb	(4/62)
Stor Korsnæb	(1/2)
Karmindompap	(2/2)
Dompap	(13/19)
Kernebider	(1/1)
Lapværbling	(1/1)
Snespurv	(1/6)
Gulspurv	(160/492)
Rørspurv	(310/1268)
Bomlærke	(8/45)

Herunder ses en oversigt over de 28 andre dyr (end fugle), som er registreret fra **Tryggelev Nor & Salmé Nor**, pr. 18. juni 2013. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Strandtudse	(2/11)
Spidssnudet Frø	(1/2)
Grøn Frø	(7/140)
Stor Kålsommerfugl	(2/9)
Lille Kålsommerfugl	(3/19)
Aurora	(2/7)
Dagpåfugleøje	(2/5)

Admiral	(5/13)
Tidselsommerfugl	(4/7)
Nældens Takvinge	(6/11)
Græsrandøje	(3/9)
Engrandøje	(1/3)
Okkergul Randøje	(1/1)
Lille Ildfugl	(1/3)

Almindelig Blåfugl	(1/3)
Gammaugle	(1/2)
Pindsvin	(1/1)
Pipistrelflagermus/ Dværgflagermus sp.	(2/420)
Hare	(10/30)
Brun Rotte	(1/1)
Ræv	(18/89)

Grævling	(1/1)
Lækat	(1/1)
Marsvin	(3/3)
Dådyr	(1/3)
Rådyr	(15/41)
Snog	(4/4)
Firben sp.	(1/1)

Plantelivet ved Tryggelev Nor

TBU 34/68: Tryggelev Nor-Nørreballe Nor-området

Tryggelev Nor er en lavvandet strandsø, som omgives af rørsumpe, strandenge og mere eller mindre ferske enge. Fra Marstal Bugt adskilles Tryggelev Nor ved en strandvold. Noret er en vigtig fuglelokalitet (som ejes af Fugleværnsfonden).

I eller ved Noret er fundet børstebladet vandaks, en vandranunkelart, samel og to kransnålalger (*Chara* spp.); de botaniske forhold er ellers iøvrigt på det nærmeste ukendte.

I og ved et lille vandhul ved Noret nær stubhaven Næs er noteret frøbid, vandklaseskærm, billebo, en sødgræsart, korsandemad, en vandranunkelart, smalbladet mærke, vandskræppe og kruset vandaks.

En grundig botanisk undersøgelse af Tryggelev Nor og af dettes bredder er meget ønskelig.

Ved østenden af Tryggelev Nor ligger to sammenhængende småskove (benævnt Næs og Præsteskov), begge såkaldte stubhaver (gærdselskove). Af floraen i de to skove kan under ét

nævnes hassel (dominant), navr, avnbøg, alm. tjørn, grå-, selje- og skør-pil, brombær, benved, stilkeg, alm. gedebled, ask, rød kornel, kvalkved, fuglekirsebær, skovelm, rød, tørst, hvid anemone, vorterod, dansk ingefær, alm. bjørneklo, engnellikerod, alm. lungeurt, skovgaltetand, skovstar, hulrodet lærkespore, storblomstret kodriver, nyrebladet ranunkel, ægbladet fliglæbe, tyndakset gøgeurt, skovgøgelilje, skov-/kratviol, lundrapgræs, alm. mangeløv, skarpbladet fladstjerne, knoldet brunrod, mosebunke, kantet og lådden

perikon, håret viol, salomons segl, gærdevikke, skovmærke, nældeklokke, angelik, korsnap, skovstar, miliegræs, sanikel, nyrebladet ranunkel, liljekonval og af mosser bl.a. *Eurhynchium striatum*.

Begge stubhaver (både Næs og Præsteskov) er fredede (1953).

Om Nørreballe Nor foreligger botaniske oplysninger ikke.

Kilder: se Gravesen 1979.